YLIOPISTOINSTITUUTION MYLLERRYS JA UUSLIBERALISMI – ESIMERKKEINÄ BRITANNIAN YLIOPISTOT

BRIITTA KOSKIAHO

Uusliberalismin oppien laaja maailmanvalloitus politiikkana alkoi 1970-luvun taloudellisen laman jälkimainingeissa vuosikymmenen lopussa. Sitä vauhditti Yhdysvaltojen ja Britannian johtajien sopimus. Britannian julkisia toimintoja alettiin yksityistää ja niiden toimintaperiaatteita muuttaa yksityisten yritysten kaltaisiksi. Yritysmäinen toiminta ja ajattelu laajeni valtioon sidoksissa olleisiin toiminta-alueisiin ja instituutioihin laajemminkin (Peck ja Tickett 2002). Yhtenä institutionaalisena kohdealueena oli koulutus ja tutkimus.

Tällä kehityksellä on ollut viime vuosikymmeninä suuri vaikutus siihen, miten eurooppalaisessa muutosprosessissa ja EU-politiikassa on otettu vastaan uusia vaikutteita ja miten yliopistolaitosta on muutettu. Britanniassa otettiin vaikutteita yhdysvaltalaisten yliopistojen toimintamalleista. Euroopan unionin välityksellä muutosmalli levisi myös Suomeen ja konkretisoitui yliopistolaissa vuonna 2010.

Yliopistojen olemuksen ja käytäntöjen muuttuminen on koettu varsin radikaaliksi. Tutkimuksen ja opetuksen sekä hallinnon ehdot ovat nyt toiset kuin aiemmin. Muutoksen kokemisesta on Britanniassa syntynyt tutkijoiden kriittisten analyysien laaja kirjo. Kritiikki on kasvanut koko ajan ja sen sanoma on pääosin varsin yhtenäinen.

Vanhasta tieteen ahjosta kilpailijaksi ja innovaatioiden tuottajaksi

Euroopassa pitkään valinnut ajattelu yliopiston autonomisesta asemasta, tieteen vapaudesta ja valtion toiminnasta tämän taloudellisena tukena joutui uudelleenpunninnan kohteeksi uusliberalistisessa valtionhallinnon uudistamisessa. Kysyttiin, miksi tiedettä, tutkimusta ja tähän liittyvää akateemista koulutusta pitäisi edelleen tukea ilman vastinetta, kun kaikkeen julkiseen hallintoon sovelletaan mitattavia vastuullisuutta osoittavia suureita. Myös yliopiston toimintaa tulisi tarkastella uudella tavalla. Sen tuloksellisuutta olisi mitattava ja toiminnan tulisi olla myös taloudellisesti kannattavaa. Tieteellisestä tiedosta olisi seurattava jotain hyödyllistä, konkreettisia innovaatioita. Yliopiston olisi myös hankittava enenevästi rahoituksen saamista muualta niin opetukseen kuin tutkimukseenkin. Nämä ajatukset vaivaavat selvästi yliopistokriitikoita edelleen ja näkyvät 1990-luvulta lähtien kirjallisissa tuotoksissa erityisesti Britanniassa mutta myös muualla länsimaissa (Dougherty ja Natow 2019).

Aiemminkin rahaa hankittiin yliopiston ulkopuolelta, mutta yliopistossa työskentelevä toimija teki sen itsenäisesti omia tutkimusprojektejaan varten tai erityiskoulutushankkeita varten. Nyt toiminnan pitää tulla keskitetysti valvotuksi ja suunnitelluksi. Ideana on, että tutkijan aiempi vapaus muuttuu velvollisuudeksi suoriutua annetusta tehtävästä niin hyvin kuin mahdollista. Yksilön velvollisuutta vauhdittaa mielikuva tulevaisuuden mahdollisuuksista. Toimijoiden suoritukset johtavat huippuyksikön perustamiseen omaan yliopistoon. Yliopiston tulee hankkia lisäpisteitä kansainvälisessä kilpailussa parhaista yliopistoista. Toisena perusideana yliopiston rahoituksessa on yhä suuremman ulkopuolisen rahoituksen saaminen opetukseen ulkomaisilta opiskelijoilta. Uusliberalismin ideoiden soveltaminen yliopistomaailmaan koituu näin kaikkien hyväksi parhaiden yksilöiden koostumuksena.

Kilpailuyliopisto voisi olla se käsite, jolla tämän vuosituhannen yliopistoja Britanniassa voisi

luonnehtia. Siinä kilpailu eli ranking-listojen kärjessä pysymisen kustannukset pitää saada korvatuiksi mahdollisimman paljon muualta maailmasta tulevilta opiskelijoilta hintaan mihin hyvänsä (Zumeta ja Li 2016). Yliopiston on palveltava myös suoraan yhteiskuntaa innovaatioilla.

Yliopiston sisäinen muutosprosessi Britanniassa

Kaikki alkoi myös Britannian uusliberalisaatiossa rahasta: yliopiston rahoituksesta, toiminnan tehostamisesta ja markkinoistamisesta sekä sisäisestä ja ulkoisesta kilpailusta eli samankaltaisista pyrkimyksistä kuin yrityssaneerauksissakin. Lähtökohtana oli ajatus siitä, että yliopistot tulivat liian kalliiksi, jos rahoittajana oli valtio. Maassa toimi perinteisesti myös kuuluisia yksityisiä yliopistoja, kuten Oxfordin ja Cambridgen yliopistot. Jos yliopisto tuli kalliiksi, niin menoja oli vähennettävä ja/tai tuloja lisättävä. Molemmat lähestymistavat otettiin käyttöön. Menoja vähennettiin opiskelijoiden stipendien karsinnalla ja lukukausimaksujen korotuksilla. Stipendeillä saattoi vanhastaan maksaa joko kokonaan tai osan lukukausimaksuista. Tätä käytäntöä supistettiin. Tulojen lisäämiseksi alettiin kasvattaa ulkomaisten opiskelijoiden määrää ja näiltä saatavia lukukausimaksutuloja. Yliopisto tuli tehdä ulkomailta tuleville opintonsa kokonaan rahoittaville houkuttelevaksi opiskelupaikaksi, jotta tulovirta ei heikkene vaan vahvistuu. Kritiikin mukaan tutkintojen vaatimustasoa on ajan kuluessa myös alennettu, jotta ulkomaalaisvirta ei tyrehtyisi. Rahoitus tulee nyt entistä enemmän varakkailta opiskelijoilta ja ulkomaalaisilta. Viime aikoina onkin jouduttu kiinnittämään huomiota opiskelijoiden valikoitumisen epätasa-arvoistumisen kasvuun (Patel ja Mun 2017).

Tavoitteena on, että kansainvälisessä kilpailussa yliopiston pitää päästä ranking-listoilla hyvään asemaan. Kritiikin mukaan yliopisto-opetuksen haluttavuutta kasvatetaan niin, että yliopiston miellyttävyyttä opiskelupaikkana lisätään ja tutkintojen vaatimustasoa vähennetään, jolloin entistä useampi saa tutkintonsa suoritettua eri tasoilla, bachelor-tasolta väitöskirjatasolle asti. Yliopistotutkimuksen ranking-asemaa taas parannetaan tutkimuksen näkyvyyttä parantamalla. Tässä englanninkielellä on jo etulyöntiasema (Zumeta ja Li 2016). On syntynyt myös mielenkiintoinen dilemma perustutkimuksen ja innovaatioihin päätyvän tutkimustoiminnan välillä, kun jälkimmäisen merkitystä korostetaan uusliberalistisessa yliopistopolitiikassa toisin kuin vanhassa yliopistoaatteessa.

Ajallisesti yliopistouudistukset ovat tapahtuneet Englannissa (muissa Britannian osissa on ollut omat uudistuksensa) seuraavasti (Dougherty ja Natow 2019; Zumerta ja Li 2016):

- Jo 1970-luvulla alkanut yliopistojen autonomian romuttaminen; vuonna 1976 Labour-hallitus lakkautti viisivuotissuunnittelun ja siirryttiin vuosisuunnitteluun: palkat jäädytettiin, reaaliansiot alenivat.
- 1980-luvulla tapahtunut tieteenalojen vähentäminen, ulkomaisten opiskelijoiden, erityisesti postgraduate-opiskelijoiden, kokonaiskustannuksiin perustuvat lukukausimaksut, joista tuli yliopistojen merkittävä tulolähde; undergraduate-opiskelijoiden määrän ankara rajoittaminen ja opiskelijoiden opiskelutuen jatkuva vähentäminen: tämä johti kasvaviin opiskelijamääriin per opettaja.
- 1990-luvulla tiedosta tuli markkinahyödyke, keinona *New public management* (NPM) -järjestelmän käyttöönotto: budjettijärjestelmän muuttaminen, finanssijohtamisen mukaiset tavoitteet ja prosessit akateemisten päämäärien sijaan.
- Lopputulos: markkinahyödykeajattelu näkyi kaikessa toiminnassa, tulojen ja menojen yksikköhinnoissa; tutkimuskustannuksiin luetaan välilliset kustannukset, kuten tilojen käyttö; akateeminen yliopistohallinto korvataan johtajilla ja ulkopuolisilla ammattilaisilla; opetuksen ja tutkimuksen laskennallinen kontrolli; tutkimus- ja opetustehtävien uudelleen suuntaaminen ja asteikollistaminen; kaiken päätöksenteon alistaminen johtajille (neuvostoliittolainen malli esikuvana, sanovat kriitikot); auditointi kontrollin välineenä; laadunkontrollijärjestelmin asteikollistettuja yliopistoja tai niiden yksikköjä mittaavat opetuksen ja tutkimuksen ranking-listat julkistetaan myös suurimmissa lehdissä, kuten *Times*, *Guardian* ja *Telegraph*, samoin kuin julkisten palvelujen taso yleensäkin on julkistettu Britanniassa.

Ennen finanssikriisiä vuonna 2008 yliopistoja koskeva uusliberalisaatiokehitys oli jo pääosiltaan valmis. Paino, kuten uusliberalisaatiossa yleensäkin, oli kääntynyt finansialisaatioon eli siihen, että rahoitusmarkkinat kontrolloivat niin yksityistä kuin julkistakin taloudenpitoa. Siirtyminen pois akateemisuudesta yliopistojen johtamisessa ja toiminnassa herätti koko ajan vastustusta akateemisessa henkilökunnassa. On ollut lakkoja, mielenosoituksia ja työmarkkinajärjestöjen interventioita, mutta ne eivät ole pystyneet vaikuttamaan kehityksen suuntaan. Koko ajan on lisääntynyt pyrkimys, jonka mukaan oman maan korkeakoulujen tulee olla kokonaisuudessaan maailman parhaimpien yliopistojen joukossa, kuten mahdollisimman monen yksittäisen yliopiston.

Vuoden 2017 korkeakoululaki (*Higher Education and Research Act*) ei muuttanut jo omaksuttuja yliopistotoiminnan periaatteita vaan vahvisti niitä, toteaa Liz Morrish arviossaan (Morrish 2020).

Periaatteita ovat:

- kilpailu
- auditoinnin kulttuuri
- suorituskeskeinen johtaminen
- jatkuvan tarkkailun tekniikka
- benchmarking eli vertaaminen parhaaseen suoritukseen
- laatuun perustuva auditointi
- työpanoksen luokittelu.

Akateeminen identiteetti muodostuu tällöin seuraavista osista:

- yrittäjyys
- itsensä ”brändääminen”
- äänensävy on tärkeä äänen (*voice*) käyttämisessä
- akateemisen vapauden mitätöinti
- vaatimus yhdenmukaisuudesta ja riskien välttäminen.

Yliopistomaailma näyttäytyy tässä samankaltaisessa valossa kuin yrityselämää koskevat kuvaukset ja analyysit. Yliopiston ymmärtämiseen liittyy myös asiakkuus, joka ei ole yllä olevassa listassa mukana. Alusta pitäen on korostettu kommodifikaatiota: yliopiston asiakkaita ovat sen rahoittajat, joita yliopiston on palveltava, kuten valtiota tai ulkomaisia opiskelijoita. Opiskelijoilta saatu rahoitus voi olla jopa yli 80 % jonkin korkeakoulun kokonaisrahoituksesta. Opetus tai tutkimus on hyödyke, jota tarjotaan ostettavaksi (Morrison 2017). Tällöin asiakasta on arvostettava, niin myös ulkomaisia opiskelijoita rahantuojina. Hyvälle asiakkaalle annetaan myös bonuksia.

Tutkijoiden kritiikki yltyy

Juuri Brexit-muutoksen kynnyksellä lisääntyivät yliopistojen kokonaisvaltaista tuhoa ennustavat tutkijoiden kirjoitukset. Rappioteoria oli yleisenä lähtökohtana näissä kuvauksissa ja analyyseissa. Ilmaus ”myrkyllinen yliopisto” kuvaa tutkijoiden ja opettajien tunnelmia. Myrkyllinen yliopisto oli myös John Smythin kirjan (*The Toxic University: Zombie Leadership, Academic Rock Stars and Neoliberal Ideology*) otsikkona vuonna 2017, samana vuonna kuin Englannin uusi korkeakoululakikin valmistui. Otsikko ennakoi sisältöä, joka on varsinainen vuodatus siitä, miten uusliberalistinen hegemonia on vallannut Britannian akateemisen maailman. Tätä johdetaan täysin vastoin tiedemaailman omia ehtoja. Smyth on ollut toimittamassa kustannusyhtiö Palcraven yliopistokirjasarjaa, jossa arvioidaan ja kritisoidaan uusliberalismin tuloa ja vaikutuksia yliopistojen toimintaan ja yliopistoelämään. Vuoteen 2021 mennessä sarjassa on ilmestynyt viisitoista teosta, joista yksi on tämä myrkyllistä yliopistoa koskeva teos.

Smythin diagnoosi perustuu uusliberalismin peruspiirteiden esiintymiseen yliopistomaailmassa: kommodifikaation, markkinoistamisen ja managerialismin. Hänen havaintojensa mukaan tilanne on pahentunut siinä määrin, että Brexitin kynnyksellä sitä saattoi kuvata patologisia piirteitä sisältäväksi sekasorroksi. Sekasorto johtui johdon korruptiosta, kilpailutartunnasta ja akateemisen työvoiman muuttumisesta tilapäistyövoimaksi. Johtopäätös oli: yliopisto on myrkyttynyt. Myrkky on hiipinyt organismeihin kuin syöpä ulkoisten tekijöiden vaikuttaessa yliopiston sisäiseen toimintaan. Samalla elimistö on sisältäkin myrkyttynyt ja myrkky leviää. Yliopistosta on tullut muutosten uhri. Tieteenharjoittajat ja opettajat ovat ”zombi”-johtajuuden välittämän muutoksen kärsijöitä. Smyth kysyykin, kuka kontrolloi näitä hirviöitä. Kuten yritysten epäonnistumisesta, myös

yliopiston muutoksesta on syytettävä johtoa.

Tässä prosessissa on kuitenkin voittajia, ”rocktähtiä”, jotka käyttävät tilaisuutta hyväkseen omien etujensa ajamiseen, arvioi Smyth. He ovat vähemmistöä. Sen sijaan akateeminen prekariaatti kärsii tämän vähemmistön alaisuudessa. Enää ei voi puhua akateemisen elämän autonomiasta tai turvatusta työstä vaan työvoiman kausiluonteisuudesta ja prekarisoitumisesta osana ”kognitiivisen kapitalismin” yleistä muutosta. Yliopisto osallistuu prekaritaattityövoiman käyttöön. Tiedon tuotanto on myös osa kapitalismin alueellistamista ja kolonialismin perintöä. Tiedon tuotanto rakentaa verkostoja, joissa olennainen toiminta tapahtuu. Ulkopuolelle jääneiden on vaikea päästä mukaan ydintoimijoiden verkostoihin mutta kaikkialla vedotaan tämän tiedontuotannon hedelmiin, ”tutkittuun tietoon”.

Prekariaattikysymys liittyy myös nuorempien ja vanhempien yliopistotutkijoiden ja opettajien välisen kuilun syvenemiseen yliopistoissa. Nuoremmat ovat alkaneet kritisoida senioreiden asemaa. Kaikki haluavat ”lentää bisnesluokassa”. Nyt tuntuu siltä, että prekariaatille tämä jää ikuiseksi unelmaksi. Akateemiseen maailmaan on hiipinyt uusliberalismin mukanaan tuoma ansaintalogiikka. Nuoremmat alkavat ajatella, että olen ansainnut aseman päättäjien kerhossa, bisnesluokassa. Uusliberalismi on synnyttänyt pelin yliopiston sisälle, jossa juniorit metsästävät seniorien etuoikeutettua asemaa. Pelin välineinä käytetään ennenkaikkea tutkimusta. Tässä ovat ainekset kritiikille ja vastustamiselle, ja useat kriitikot kuvaavat yliopiston toimintaa pelinä.

Jos juniorit vain opettavat kylliksi myös alhaisella tulotasolla ja julkaisevat tarpeeksi eli ovat ”osa yltäkylläisyyttä” tai he ovat näkyviä eli ottavat osaa sosiaaliseen mediaan, konferensseihin jne., he pääsevät prekariaattiasemasta ja saattavat olla sen jälkeen todella kriittisiä. Viimein he sitten pääsevät senioriasemaan mutta saavat samalla lisää töitä ja lisää pelkoja, koska mikään asema ei enää uusliberalismin aikana ole pysyvä. Työpaikka voi olla vaarassa milloin tahansa. Brittitutkijoiden analyyseista omasta työympäristöstään jää kuva siitä, että nykytutkijat ja opettajat ovat vain heittopusseja, joita käytetään hyväksi niin kauan kuin he ovat eduksi yliopistojen johdolle asemasta riippumatta. Jonkin aikaa voi päästä rocktähden asemaan, mutta tuo asema ei ole välttämättä pitkäaikainen. Kuitenkin, vaikka henkilö tietää kaiken olevan väärin, tutkija-opettaja jatkaa pelaamistaan tässä pelissä. Jokainen on osa peliä, joka tuottaa epävakautta.

Brittitutkijat ovat siis joukoittain kirjoittaneet artikkeleita ja kirjoja yliopistolaitoksen kriittisistä puolista uusliberalistisen kehityksen jaloissa. On paradoksaalista, että nämäkin julkaisut luetaan hyödyksi kirjoittajien tutkimusluetteloissa ja yliopisto saa niistä taas pisteitä. Kritiikki hyödyttää nykykehitystä, ei muuta sitä.

Myös jo pitkän yliopistouran läpikäyneet ovat osallistuneet kritisointiin ja kertoneet uusliberalismin tunkeutumisesta yliopistomaailmaan jo 1970-luvulta lähtien, kuten Hugo Radice (2013). Uuden julkisjohtamisen (NPM) soveltaminen yliopistoon tuotti vastustusta keskittyessään vain yksilön suorituksiin eikä yhteiseen toimintaan. Vaikka yliopistolle perinteisesti ominaista kollegiaalisuutta ja kriittistä asennoitumista vähäteltäisiin, niin tulevaisuudessa tarvittaisiin koko koulutusjärjestelmän uudelleenpunnintaa. Sen tulisi Radicen mukaan perustua hyvinvointiin ja valtaan liittyvän tasa-arvoisuuden edistämiseen koko yhteiskunnassa. Radice ei näe, että kehitys olisi tämän suuntaista.

Nykytilannetta järjestelmäkriisinä arvioivat Tim Rudd ja Stephen O’Brien taas kysyvät, onko korkeanasteen koulutuksen uusliberalistinen vaihe jo kokonaan käyty läpi brittiläisessä yhteiskunnassa (Rudd ja O’Bien 2019). Uusliberalismin yleisestä lopusta on olemassa runsaasti sikäläistä kirjallisuutta. Yliopistomaailmassa uusliberalismin ominaisuuksia on toteutettu nyt jo neljäkymmentä vuotta, joten lopun aavistelu tulee ymmärrettäväksi jo ajallisestakin näkökulmasta. Myös vaihtoehtojen pohdinta on alkanut (Freeman 2018; Maisuria ja Cole 2017).

Uusliberalistisen yliopiston maailmanvalloitus

Tutkijat ovat viime vuosina innokkaasti olleet todistelemassa sitä, miten uusliberalismin ideat ja politiikka ovat levinneet koko maailmaan. Samoin arvioidaan tapahtuneen myös uusliberalistisille yliopistoille. Terry Eagleton arvioi humanistina ja kir-

jailijana sekä vierailevana professorina, että uusliberalismi on myös tuhoamassa maailman yliopistoja (Engleton 2015). Eri maissa on jo selvästi havaittavissa, että alat, jotka eivät ole keskeisiä yrityselämää painottavalle yliopistotoiminnalle ja joille on vaikea saada ylimääräistä rahoitusta yliopiston ulkopuolelta, alkavat kuolla. Tällaisia ovat humanistiset aineet, jotka on jo lopetettu joistakin eurooppalaisistakin yliopistoista tai joiden opetus on ainakin vähennetty minimiin. Samoin on käynyt taideaineille. Myös liian kriittiset yhteiskunnalliset aineet, joiden edustajat eivät taivu uusliberalistisiin ideaaleihin, saavat väistyä taka-alalle. Niitä myös häivytetään uusimuotoisessa monialakoulutuksessa muiden aihepiirien sisään. Britannian yliopistoissa humanististen aineiden on tultava toimeen opiskelijamaksuillaan, mikä on takakautta tapahtuvaa yksityistämistä, samalla kun henkilökunnasta muodostetaan managereita ja kirjanpitäjiä.

Britannian yliopistot ovat olleet esikuvina uusliberalisaatiolle muissa eurooppalaisissa yliopistoissa ja erityisesti Kansainyhteisössä, jossa edelleen otetaan vaikutteita keskusmaasta. Brexit on tuonut tämän kehitysprosessin uuteen vaiheeseen. Maan sisäinen kritiikki on lisääntynyt yliopistojen markkinoistumista kohtaan. Samalla on tulossa taloudellisia ongelmia EU-eron jälkeen. Miten ne vaikuttavat Britannian yliopistoihin, on epäselvää. Ainakin voimakas kansainvälinen EU-tutkimustoiminta on brittien osalta murroksessa. Pelätään myös ulkomaisten opiskelijoiden tulovirtojen heikkenemistä. Mistä nyt tullaan ottamaan oppia, kun eurooppalaisia yliopistoja muovataan taas uuteen uskoon, jos britit eivät enää toimikaan tiennäyttäjinä? Miten dystopiakuvat yliopistojen heikkemisestä, kuolemastakin, tulevat toteutumaan tässä nykyisen pandemian ja tulevien koettelemusten maailmassa?

Jussi Kivistön arvio suomalaisen yliopiston hallinnollisesta muutoksesta on, että ”yliopistot ovat asteittain muuttumassa löyhästi koordinoiduista byrokraattisista tilivirastoista oikeudellisesti itsenäisiksi ja autonomisiksi toimijoiksi, joilla on yksittäisistä tieteenaloista riippumattomat tavoitteet”. Yliopisto-organisaation rooli on astunut tieteenalainstituution rinnalle tai jopa sen ohitse (Kivistö 2019). Tämä merkitsee organisaatiopainotteista uudistamista. Tämän tunnusmerkkejä ovat:

- yksikkökoon kasvattaminen
- hallintopalvelujen professionalisoituminen ja keskittäminen
- tieteenalarajat ylittävä opetus ja tutkimus
- talous- ja tulosvastuun korostuminen
- yksilöjohtajien roolin korostuminen
- profilointi ja poisvalintojen tekeminen
- johtaminen.

Kivistö korostaa sitä, että huomiota pitäisi kiinnittää, kuinka tämä uusi johtaminen operationaalistetaan juuri yliopisto-organisaatiossa. Johtajuudella ja johtamisella ei ole (luontaista) legitimiteettiä yliopistossa samalla tavoin kuin yrityksessä. Hallintotieteilijänä hän ei varsinaisesti asetu kritisoimaan käynnissä olevaa kehitystä vaan miettii sen toteutumisen ehtoja.

Itä-Suomen yliopiston edustajien tiukka analyysi *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä suomalaisesta nyky-yliopistosta osoittaa, kuinka hyvin brittien uusliberalistiset opit yliopiston ymmärtämisestä ovat levinneet maailmalle ja kuinka ne on omaksuttu myös Suomessa (Korpela ja Nevala 2020). Kriittisiä puheenvuoroja on ilmestynyt melko tiheään parin viimeisen vuoden aikana. Yliopistotutkijoiden ja -opettajien ammattilehti *Acatiimi* on sisältänyt useita aihetta käsitteleviä artikkeleita ja uutisia samoin kuin *Tieteessä tapahtuu* -lehti (pääkirjoitus tieteen markkinoistumisesta, Ylijoki 2020).

Yliopistoa voidaan tarkastella markkina-, kilpailu-, tuotanto-, välittäjä- ja itseohjautumisen yliopistona eli nykyaikaisena tehdaslaitoksena ja tiedon tuottajana (Korpela ja Nevala 2020). Toivottavasti tästä tehdaslaitoksesta ei Suomessa kehity niin sanottua nopean tieteen tuotantolaitosta, jossa tietoa tuotetaan politiikan, erityisesti nopean politiikan (*fast policy/politics*) tarpeisiin, ilman kunnollista arviointia (Breznau 2020). Pandemioitten aikana vaarana on sortua ”lehdistökonferenssitieteeseen”.

Onko uuden muutoksen aika koittanut?

Tieteellisessä tutkimuksessahan pitäisi olla kyse siitä, että halutaan tietää, mistä maailmassa oikein on kysymys, eli tieteellisestä totuudesta, jota sitten voidaan palastella pienempiin tai suurempiin osakysymyksiin kysyjän tieteenalasta riippuen. Ovatko uusliberalismin mukana tulleet tietopoh-

jainen politiikka ja päätöksenteko kiinnostuneet enää tällaisesta tiedosta? Tiedontuottamisen ja päätöksenteon välitykseen on tullut myös uusia toimijoita, portinvartijoita, kuten suomalainen Vaikuttavuussäätiö. Portinvartijoilla voi olla huomattava vaikutus siihen, millaista ja miten tieteellistä tietoa käsitellään.

Uusliberalismin myötä yliopistoihin on syntynyt myös uusi kilpailullinen yrittäjäsubjekti, joka toimii ja ajattelee toisin kuin ennen (Scharff 2016). Onko näin tapahtunut myös suomalaisissa yliopistoissa? Yrittäjäsubjektin on varmaan helpompi neuvotella portinvartijoiden ja päätöksentekijöiden kanssa kuin vanhan akateemisen kulttuurin edustajien. Mikähän on se tieto, josta tällöin neuvotellaan?

Pandemian aika olisi tämän tutkimiseen ainutlaatuinen ajankohta, kun kaikki on epävarmaa: pandemiaan liittyvä eri alojen tieteellinen tieto, uusi päätöksentekotilanne, vanhaan yhteiskuntasopimukseen sisältyvä oikeudellinen rakennelma, jota ei ole luotu juuri tällaisia tilanteita varten, nuoret päätöksentekijät ja -valmistelijat, jotka eivät ole kokeneet pitkäaikaisia kriisitilanteita, sekä vuoden 2010 yliopistolaki, joka on luotu kilpailuja markkinayliopistoa varten. Lain vaikutusarvioinneissa vuosina 2016 ja 2018 todetaan autonomian kaventuneen, kansainvälisen kilpailukyvyn edenneen hitaasti, henkilöstön etääntyneen päätöksenteosta, johtamisen eriytyneen, johdon ja ulkopuolisten sidosryhmien roolin kasvaneen sekä rahankeruun edellyttämän brändäyksen tarpeen kasvaneen (Korkeakoulu-uudistusten vaikutusten arviointi 2018; Yliopistolakiuudistuksen vaikutusten arviointi 2016). – Alkaa olla aika uusille avauksille myös yliopistomaailmassa.

Kirjallisuus

Breznau, Nate (2020) Science by press conference: What Heinsberg Study on COVIC-19 demonstrates about the dangers of fast, open science. *LSE Blogs*. https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2020/08/20/science-by-press-conference-what-the-heinsberg-study-on-covid-19-demonstrates-about-the-dangers-of-fast-open-science/ . Luettu 13.3.2021

Dougherty, Kevin J. ja Natow, Rebecca S. (2019). *Analysing neoliberalism in theory and practice: The case of performance-based funding for higher education*. Centre for Global Higher Education working paper series. Working Paper no. 44. London. https://www.researchcghe.org/perch/resources/publications/cghe-working-paper-44.pdf . Luettu 1.3.2021.

Engleton, Terry (2015). Universitetens långsamma död. *Ikaros* 2015-3, 5–8. tidskriftenikaros.fi. Luettu 15.3.2021

Freeman, James (2018). The not-so-neoliberal university – University of Bristol. *Renewal: A Journal of Social Democracy* 26(2), 88–95. Luettu 15.3.2021.

Kivistö, Jussi (2019). Voiko yliopistoa johtaa? Tampereen yliopisto: Tutustu meihin 28.11.2019. https://www.tuni.fi/fi/tutustu-meihin/jussi-kivisto-voiko-yliopistoa-johtaa. Luettu 1.3.2021.

Korkeakoulu-uudistusten vaikutusten arviointi (2018). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:33. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-589-1. Luettu 1.3.2021.

Korpela, Jukka ja Nevala, Arto (2020). Minne menet yliopisto ja kuka sinua vie? *Tieteessä tapahtuu* 4/2020, 44–50.

Maisuria, Alpesh ja Cole, Mike (2017). The neoliberalization of higher education in England: An alternative is possible. *Policy Futures in Education* 15(5), 602–619. DOI: 10.1177/1478210317719792. Luettu 14.2.2021.

Morrish, Liz (2020). Academic Freedom and the Disciplinary Regime in the Neoliberal University. Dawes, Simon ja Leonormand, Marc (toim.) *Neoliberalism in Context. Governance, Subjectivity and Knowledge*. Palcave Macmillan, Cham, 235–253.

Morrison, Andrew (2017). The responsibilised consumer: neoliberalism and English higher education policy. *Cultural Studies – Critical Methodologies*, 17 (3), 197–204. shura.shu.ac.uk/12124/. Luettu 14.2.2021

Palgrave Critical University Studies. Series Universities. https://www.palgrave.com/gp/series/14707. Luettu 1.3.2021.

Patel, Kamna ja Mun, Olga (20 17). *Marketing 'development' in the neoliberal university: A critical insight into UK Higher Education Institutions*. UCL. The Barlet University College London. Development Planning Unit. Working Paper No. 191. London. www.bartlett.ucl.ac.uk/dpu/latest/ publications/dpu-papers. Luettu 14.3.2021.

Peck, Jamie ja Tickell, Adam (2002). Neoliberalizing Space. *Antipode* 34(3). https://doi.org/10.1111/1467-8330.00247. Luettu 1.12.2020.

Radice, Hugo (2013). How we got here: UK higher education under neoliberalism. *ACME: An International e-Journal for Critical Geographies*. 12(3), 407–418. https://acme-journal.org/index.php/acme/article/view/983/837. Luettu 1.3.2021.

Rudd, Tim ja O'Brien, Stephen (2019). The System Crisis 2020: The End of Neoliberal Higher Education in the UK? *Journal for Critical Education Policy Studies* 17(3). http://www.jceps.com/archives/7039. Luettu 1.3.2021.

Scharff, Christina (2016). The Psychic Life of Neoliberalism: Mapping the Contours of Entrepreneurial Subjectivity. *Theory, Culture & Society* 33(6), 107–122. DOI: 10.1177/0263276415590164 . Luettu 1.12.2020.

Smyth, John (2017). *The Toxic University: Zombie Leadership, Academic Rock Stars and Neoliberal Ideology*. Palgrave Macmillan. Cham.

Success as a Knowledge Economy: Teaching Excellence, Social Mobility and Student Choice (2016). A White Paper. Higher Education Reform Directorate, Department for Business, Innovation and Skills. London. https://www.gov.uk/government/publications/higher-education-success-as-a-knowledge-economy-white-paper Luettu 12.12.2020.

Ylijoki, Oili-Helena (2020). Tiede markkinoilla. Pääkirjoitus, *Tieteessä tapahtuu* 1/2020, 1–2.

Yliopistolakiuudistuksen vaikutusten arviointi (2016). Loppuraportti 30.6.2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016: 30. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-420-7 Luettu 1.12.2020.

Zumeta, William ja Li, Amy Y. (2016). *Assessing the underpinnings of performance funding 2.0: Will this dog hunt?* TIAA Institute Trends and Issues. New York. https://www.tiaainstitute.org/sites/default/files/presentations/2017- 02/ti_assessing_the_underpinnings_of_performance_funding_2.pdf Luettu 1.12.2020.

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan professori (emerita).